

SPORTAS IR POLITIKA: VOKIEČIŲ SPORTINĖ VEIKLA KLAIPĖDOS KRAŠTE 1923–1939 METAIS

Ingrida Jakubavičienė

Doktorantė

Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto

Naujosios istorijos katedra

Tel. 85 268 72 86

Įvadas

Sportas greta propaguojamų tikslų – sveikatos ir kūno kultūros, atstovauja valstybės politikai bei komercijai. Nors iki šių dienų sporto atstovai kuria apolitiško sporto įvaizdį, jau nuo senovės Graikijos laikų sportas yra susijęs su politika.

Tautinės mažumos Lietuvoje, siekdamos išlaikyti savo tapatumą, kūrė kultūrinės, religinės, labdaros organizacijas, bet sporto draugijų turėjo tik žydai (tris draugijas) ir vokiečiai (dvi draugijas). Klaipėdos krašte žydai turėjo vieną sporto draugiją, o vokiečiai – kelias dešimtis (1938 m. jų buvo 75). Deja, sportas nepadėjo sumažinti Lietuvos visuomenės segmentaciją ir paspartinti tautinių mažumų integraciją. Dėl politinių konfliktų, ekonominių bei socialinių aplinkybių tautiniu požiūriu Lietuvos visuomenė taip ir liko susiskaidžiusi, net susipriešinusi.

Ilgametis Klaipėdos krašto vokiečių organizacijų veiklos tyrimas atskleidė nemažai naujų ir iki šiol menkai tyrinėtų faktų. Klaipėdos krašto vokiečių veikla (bendruomenę sudarė apie 65 tūkst.) buvo tikrai reikšminga Lietuvos vidaus ir užsienio politikai. Apie Klaipėdos krašto vokiečių nenorą integruotis į Lietuvos visuomenę byloja visą laiką buvę įtempti Klaipėdos

autonominių įstaigų ir Lietuvos valdžios santykiai. B. Ivanovas, tyrinėjęs vokiečių mažumos įvaizdį tarpukario Lietuvoje, išskiria šiuos politinius veiksnius, turėjusius įtakos vokiečių elgsenai: Klaipėdos krašto autonomija, A. Hitlerio atėjimas į valdžią Vokietijoje, sunkiai pažeidjami vokiečių siekiai prijungti Klaipėdos kraštą¹. Peržiūrėta gausi archyvų medžiaga parodė, jog 1934 m. liepą uždarius dvi nacistines partijas (Klaipėdos krašto krikščionių socialistų darbininkų sąjungą, vadovaujamą Teodoro fon Zaso (von Sass), ir Klaipėdos krašto Socialistinę tautos sąjungą, vadovaujamą Ernsto Neimano (Neumann)) bei vokiečių revanšistinę organizaciją Kultūrbundą (pirmininkas H. Konradas (Conrad)), nacionalsocialistinis judėjimas nebuvo sustabdytas. Paaiškėjo, kad nacionalsocialistinę veiklą tęsė legaliai veikusios vokiečių sporto draugijos. Toks sporto klubų atitrūkimas nuo tikrosios paskirties nebuvo netikėtas, kadangi didžiausioms sporto organizacijoms vadovavo aukšti autonominių įstaigų tarnautojai, rėmę nacionalsocialistinį judėjimą Vokietijoje ir Klaipėdos krašte, o kai kurie sporti-

¹ *Ivanovas B. Tautiško beieškant Antano Smetonos Lietuvoje. Vilnius: Versus Aureus, 2005, p. 287.*

ninkai priklausė nacistinėms partijoms. Išanalizavus vokiečių sporto organizacijų veiklos istoriją ir rezultatus matyti, jog sportininkų pergales buvo aukojamos dėl politinių Vokietijos interesų. Klaipėdos autonominės valdžios įstai-gos ir vokiečių organizacijos visose srityse sten-gėsi kopijuoti Vokietijos įstatymus, kad, prijun-gus Klaipėdą prie Reicho, sanglauda vyktų grei-tai. Sporto draugijų struktūra, įstatai ir veiklos tikslai taip pat buvo nukopijuoti nuo Vokiet-ijos sporto draugijų.

Nuo 1933 m. Vokietijoje sportas tapo pagrindine „liaudies sveikatingumo“, ginkluotųjų pa-jėgų atnaujinimo ir karinio rengimo priemone². Nacistinė sporto politika atitiko Hitlerio tiks-lus: sportas turėjo padėti vokiečiams pasijusti viena tauta³.

Lietuvos centrinio valstybės archyvo (toliau LCVA) fondų medžiaga leido labiau įsigilinti į Klaipėdos krašto vokiečių sporto draugijų visuo-meninę ir politinę veiklą, sportininkų dalyvavi-mą nacistinių organizacijų darbe bei Vokietijos inspiruotose politinėse akcijose, į Lietuvos kū-no kultūros rūmų (toliau KKR) santykius su vo-kiečių sporto organizacijų vadovais ir į daugelį kitų faktų, kurie istoriografijoje nebuvo išsamiau tyrinėti. Lietuvos sporto lygos, KKR dokumen-tai, įvairių sporto draugijų susirašinėjimas, posėdžių protokolai, finansinės veiklos ataskaitos yra neatsiejama tyrimo dalis⁴. Peržvelgtos šū-nys Vidaus reikalų ministerijos spaudos ir drau-gijų skyriaus ataskaitų, Valstybės saugumo de-partamento (toliau VSD) agentūrinių praneši-mų bei Kriminalinės policijos biuletenių parodė, kad vokiečių sportininkai bei draugijų vado-

vai dėl savo politinės veiklos nuolat buvo minė-tų institucijų akiratyje⁵.

Statistinių duomenų apie Klaipėdos krašte veikusias sporto draugijas pateikia „Lietuvos sporto žinynas“⁶. Tarpukariu Lietuvos sporto lei-diniuose pasirodė straipsnių apie sporto politi-ką Vokietijoje. Paminėtini V. Kviklio⁷, A. Jur-gelionio⁸, B. Barniaus⁹ straipsniai, suteikiantys žinių apie tuometinės Vokietijos sportui iškel-tus tikslus, kurių siekė ir Klaipėdos vokiečių sporto draugijos.

Istoriografija šia tema nėra gausi. Pirmiausia reikia paminėti P. Žostautaitę, kuri, tyrinėdama vokiečių politinę veiklą ir nacionalsocialistinį judėjimą Klaipėdos krašte, pirmoji pastebėjo, kad vokiečiai sportine veikla dangsto politines akcijas ir sporto klubų narių dalyvavimą nacisti-nėse organizacijose. Tačiau plačiau minėtų fak-tų istorikė netyrė¹⁰. Bendro pobūdžio tarpuka-rio Lietuvos vokiečių draugijų veiklos aspektų aptinkama S. Kaubrio monografijoje „Tautinės mažumos Lietuvoje“, tačiau jis tik pamini Lie-tuvos vokiečių (be Klaipėdos krašto) sporto or-ganizacijas, o jų veiklos neanalizuoja¹¹.

Vokietijos istorikas Algirdas Fugalevičius (A. Fugalewitsch) paskelbė straipsnį „Vokiečių

⁵ LCVA, f. 377 – Vidaus reikalų ministerijos spaudos ir draugijų skyriaus veiklos dokumentai 1918–1940 m.; f. 378 – Valstybės saugumo departamento veiklos doku-mentai, kvotų ir sekimo bylos 1919–1940 m.; f. 383 – Vidaus reikalų ministerijos Politikos departamento veiklos dokumentai 1917–1940 m.

⁶ Lietuvos sporto žinynas 1919–1940 m. T. I. Vil-nius, 1999.

⁷ *Kviklys V.* Berlyno Olimpiada // Fiziškas auklėjimas. 1936, Nr. 1.

⁸ *Jurgelionis A.* Utilitarinė ir karinė kūno kultūros linkmė Vokietijoje // Fiziškas auklėjimas. 1936, Nr. 2.

⁹ *Barnius B.* Fizinio lavinimo medžiagos paskirsty-mas Vokietijoje // Fiziškas auklėjimas. 1939, Nr. 12, p. 39.

¹⁰ *Žostautaitė P.* Klaipėdos kraštas 1923–1939. Vil-nius, 1992, p. 232–234.

¹¹ *Kaubrys S.* National minorities in Lithuania. Vil-nius, 2002, p. 129–132.

² Der Schöne schein des Dritten Reiches und Gewalt des Faschismus. Wien, 1991, S. 256.

³ Ten pat, p. 261.

⁴ Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau LCVA), f. 933. Lietuvos sporto lygos, Kūno kultūros rūmų, sporto organizacijų ir jų narių sąrašai.

sporto klubai Klaipėdos krašte ir Lietuvoje¹². A. Fugalevičius objektyviai vertina Klaipėdos krašto vokiečių sporto organizacijų politinę veiklą ir nenorą taikytis prie esamos lietuviškos tvarkos. Autorius sporto draugijų veiklos pavyzdžiu lygina Klaipėdos krašto ir Lietuvos vokiečių bendruomenių elgesį Lietuvos valdžios atžvilgiu. Jis pateikia Vokietijos archyvų vertingos medžiagos apie vokiečių sporto klubų finansavimą. Pagrindiniais veiksniais, neigiamai paveikusiais vokiečių sportą trečiajame dešimtmetyje, jis laiko karo padėties įvedimą 1926 m. ir lietuvinimo politiką Klaipėdos krašte, o ketvirtajame dešimtmetyje išskiria 1932 m. paskelbtą Kūno kultūros įstatymą. Tokie vertinimai atspindi gajus Vokietijos istorikų nuostatas pateisinti Klaipėdos vokiečių revanšistinius siekus ir pasmerkti Lietuvą, ginančią savo interesus. Tačiau A. Fugalevičius nesigilino į vokiečių sporto vadų santykius su KKR, vokiečių sportininkų veiklą nacistinėse organizacijose.

Šio straipsnio tikslas – išnagrinėti Klaipėdos vokiečių sporto draugijų ryšius su Vokietijos institucijomis; sportininkų dalyvavimą nacistiniame judėjime, kovas dėl įtakos su Lietuvos sporto institucijomis.

1. Vokiečių sporto veikla Klaipėdos krašte

1923 m. prijungus Klaipėdos kraštą prie Lietuvos, šalies sporto areną papildė vokiečių sporto draugijos: irklavimo klubas „Neptūnas“, veikęs nuo 1875 m., Judriųjų žaidimų sąjunga (Verein für Bewegungsspiele (VFB)), Plaukimo sporto sąjunga (Schwimmen Sportverein (SSV))¹³, nuo

1909 m. veikusi futbolo klubus vienijanti organizacija „Žaidimų klubas“ (Spielvereinigung) ir 1922 m. įkurtas Klaipėdos darbininkų sporto klubas „Freya“. 1927 m. buvo įsteigta Dviratininkų draugija (Memelländischer Jugendring), pelnusi populiarumą tarp vokiečių jaunuolių.

Tačiau Klaipėdos krašto vokiečių integracija nebuvo tokia sklandi kaip tikėtasi. Įvairias vokiečių organizacijas įtraukti į Lietuvos visuomeninį bei kultūrinį gyvenimą buvo kur kas sunkiau. Dalis vokiečių kultūrinių ir sporto organizacijų veikė savarankiškai, nesaistomos jokių ryšių su Lietuva. Pavyzdžiui, vokiečių irklavimo klubas „Neptūnas“ 1923 m. neįstojo į Lietuvos sporto lygą (toliau LSL) ir savarankiškai dalyvavo Rytprūsių čempionatuose¹⁴. Kitos didesnės vokiečių sporto draugijos Lietuvos sporte dalyvavo tik iki 1934 m., kai dėl nepaklusnumo KKR buvo diskvalifikuotos iki 1938 m. pabaigos.

Svarbiausią vaidmenį vokiečių sportinėje veikloje vaidino futbolo asociacija „Žaidimų klubas“ ir 1924 m. kovo 16 d. įsteigta Klaipėdos krašto sporto sąjunga¹⁵ (toliau KKSS), suvienijusi Klaipėdos krašto lietuvių ir vokiečių sporto klubus. 1926 m. KKSS įstojo į LSL ir tapo oficialiu Klaipėdos krašto koordinaciniu sporto centru. Iki 1931 m. trukusį Lietuvos ir Klaipėdos krašto sportininkų bendradarbiavimą nutraukė kilęs vokiečių „Žaidimų klubo“ ir KKSS vadovų konfliktas su LSL. 1931 m. vokiečių futbolo asociacija „Žaidimų klubas“ už nenorą laikytis LSL reglamento buvo diskvalifikuota vieneriems metams. Iki 1934 m., nepavykus įtikinti vokiečius gerbti 1932 m. paskelbtą Kūno kultūros įstatymą, visi Klaipėdos krašto vokiečių

¹² Fugalewitsch A. Die Deutschen Vereine im Memelgebiet und in Litauen im Konflikt zwischen Kultur und Ideologie oder : Wider das Märchen vom Unpolitischen Sport // Die Deutsche Volksgruppe in Litauen / Hrsg. B. Von Meissner. Hamburg, 1998.

¹³ Ten pat, p. 26.

¹⁴ Lietuvos sporto žinynas 1919–1940 m. T. 1. Vilnius, 1999, p. 65.

¹⁵ Vokiškas pavadinimas „Memelländischer Sportbund“, o archyvo dokumentuose ir istoriografijoje vadinama tiesiog Sportbundu – aut. past.

sporto klubai buvo diskvalifikuoti. Jiems uždrausta dalyvauti varžybose ne tik su užsienio, bet ir su Lietuvos komandomis. Ši diskvalifikacija truko iki 1938 m. lapkričio 1 d., t. y. iki karo padėties Klaipėdos krašte atšaukimo. Tačiau, nepaisant minėtos diskvalifikacijos, klaipeidiškių vokiečių sporto klubų ir jų narių skaičius kasmet didėjo.

1924 m. įkurtai KKSS priklausė dvi lietuvių ir dvylika vokiečių draugijų bei 1200 narių¹⁶. Per dvejus KKSS veiklos metus draugijų skaičius padvigubėjo – 1926 m. jau veikė 24 sporto draugijos, turinčios 1550 narių (tarp jų tik dvi lietuvių draugijos, turinčios 80 narių). 1930 m. KKSS priklausė 26 draugijos ir 2199 nariai¹⁷. Vėliau draugijų skaičius padidėjo tris kartus, nes 1938 m. lapkritį į kuriamą naują Klaipėdos vokiečių kultūrinę sąjungą (Kulturferbandą) įsijungė 75 vokiečių sporto draugijos ir daugiau nei 3 tūkst. narių¹⁸. Tačiau ši statistika neatspindi tikro aktyviai sportuojančiųjų skaičiaus, kadangi po sporto priedanga telkėsi Vokietijos politikos šalininkai ir kovotojai už „vokiečių kultūros“ išsaugojimą Klaipėdos krašte.

1934 m. uždarius nacistines partijas bei suėmus nacionalsocialistinio judėjimo vadus (E. Noimaną bei T. Zasą) ir aktyviausius narius, sportas tapo viena iš nedaugelio vokiečių saviraiškos galimybių. Net ir negalėdami varžytis su Vokietijos komandomis (varžybų pauzė dėl minėtos diskvalifikacijos truko beveik ketverius metus), vokiečiai greitai sumojo, kad sporto renginiai gali padėti stiprinti vokiškumą ir skleisti Vokietijos propagandą Klaipėdoje.

Palyginimui reikia pasakyti, kad Lietuvoje (be Klaipėdos krašto) gyveno daugiau nei 30 tūkst.

vokiečių ir tebuvo dvi sporto draugijos: „KSK Kultus“ (įkurta 1924 m., o nuo 1938 m. gavusi pavadinimą „Olimpija“) ir 1937 m. įkurta Kybartų sporto draugija. Abi draugijos nebuvo labai gausios: 1938 m. „Olimpija“ turėjo 96 narius¹⁹, o Kybartų sporto draugija – 33 narius²⁰. 1939 m. pabaigoje „Olimpijai“ priklausė 265 nariai, o Kybartų sporto draugijai – 95 nariai²¹. Tai lėmė nedidelis Lietuvos vokiečių politinis aktyvumas, draugijos veikiausiai negaudavo iš Vokietijos didesnės finansinės paramos ar politinių užsakymų.

Nuo 1928 m. rudens Klaipėdos vokiečių sporto draugijų struktūra ir veiklos tikslai buvo suderinti su Rytprūsių sporto centru. Už šią per-tvarką buvo atsakingas Šneideris, Šilutės Herderio gimnazijos mokytojas²². Vokiečių sporto klubai buvo gerai organizuoti, laiku susaukdavo narių susirinkimus ir aptardavo svarbiausius reikalus. Sekmadieniais vykdavo šventės ar futbolo varžybos, teminiai vakarai. Žiemą sporto veikla apmirdavo, vykdavo tik formalūs klubų narių susirinkimai, tačiau pavasarį sporto klubai atgydavo, išsirinkdavo naują valdybą ir numatydavo varžybų tvarkaraštį²³. VSD pareigūnai, stebėję sporto draugijų veiklą, pažymi, kad „nors jos viešai politiškai neveikia, bet progai pasitaikius, pašiepia lietuvius ir juos šmeižia, be to, iš sporto organizacijų narių (...) gali būti sudarytos karinės pajėgos prieš lietuvius“²⁴. VSD agentūriniai

¹⁹ 1938 birželio 21 d. Lietuvos vokiečių sporto draugijos raštas Kūno kultūros rūmams apie „Olimpia“ klubo narius 1938 m. sausio 1 d. // LCVA, f. 933, ap. 1, b. 511, l. 35.

²⁰ Lietuvos vokiečių kultūrinių organizacijų sąrašas // LCVA, f. 378, ap. 10, b. 159, l. 4.

²¹ *Kaubrys S. Min. veik.*, p. 132.

²² 1928 m. rugsėjo mėn. VSD mėnesinių žinių santrauka Nr. 9 // LCVA, f. 378, ap. 5, b. 1585, l. 205.

²³ 1930 m. balandžio mėn. VSD kriminalinės policijos mėnesinė apžvalga Nr. 4 // LCVA, f. 378, ap. 2, b. 12428, l. 225.

²⁴ 1929 m. rugsėjo mėn. VSD kriminalinės policijos mėnesinė apžvalga Nr. 9 // LCVA, f. 378, ap. 2, b. 11576, t. 6, l. 71.

¹⁶ VSD agentūrinės žinios apie bolševikų, lenkų ir vokiečių organizacijas // LCVA, f. 378, ap. 2, b. 7990, l. 127.

¹⁷ *Žostautaitė P. Min. veik.*, p. 232.

¹⁸ *Memeldeutsche! // Memeler Dampfboot 1938, lapkričio 20 d.*

pranešimai rodo, kad sporto organizacijų veikla buvo siejama su vokiečių politika krašte, nes sporto draugijoms vadovavo aukšti autonominių įstaigų valdininkai, neslėpę esą Hitlerio politikos šalininkai. Žinoma, kriminalinės policijos biuletenius ir VSD agentūrinius pranešimus reikėtų vertinti kritiškai dėl aiškių tendencijų, nes kone kiekviename vokiečių susibūrimo matyta vien ardomoji veikla bei nacionalizmo propagavimas. Kita vertus, savo tikrųjų tikslų vokiečiai ir neslėpė: aludėse bei kitose viešose vietose pasigirdavo grasinimų „greitu Hitlerio atėjimu“, šūkavimų „Žemaičiai lauk“ ar „Heil Hitler“.

Daugiau dėmesio reikėtų skirti sporto draugijų vadovybei. Įtakingos futbolo asociacijos „Žaidimų klubo“ vicepirmininkas Paulius Kiauka (Kwauka) visuomet buvo aktyvus vokiečių teisių gynėjas, 1933 m. jis tapo Socialistinės tautos sąjungos Klaipėdos miesto vadu. 1931 m. Dviratininkų draugijai vadovavo revanšistinėms nuotaikomis gyvenantys suvokietėję J. Kuršaitis, J. Trakis (nuo 1933 m. aktyvūs nacistai) ir V. Bertulaitis (Bertuleit) (1933 m. tapęs nacionalsocialistų vado E. Noimano pavaduotoju). Pažymėtina, kad iš Dviratininkų draugijos 1932 m. susikūrė jaunimo nacistų grupė ir smogikų būrys, vadovaujamas Ericho Lapino²⁵. KKR atstovas Klaipėdoje A. Rimdžius taip apibūdina vokiečių KKSS vadus: „(...) advokatas Šrėderis – vienas iš stipriausių vokiškumo šulų, sekretorius Valganas (Walghahn) – buvęs Šreiberio direktorijos narys, Blodė – magistrato tarnautojas, „zasininkas“, mechanikas Morkas – įveltas į Vokietijos šnipų tinklą (...). Visi nacionalsocialistinių siekių vykdytojai.“²⁶ Akivaizdu, jog sporto draugijų vadovybės politinės pažiūros turėjo lemiamos reikšmės priimant įvairius sprendi-

mus. Eiliniai klubų nariai turėjo paklusti autoritetingų vadų valiai. Turint galvoje, kokios kovos virė tarp Klaipėdos krašto autonominių įstaigų ir Lietuvos valdžios institucijų, reikėjo tikėtis šių batalijų tęsinio tarp Klaipėdos ir Kauno sporto administratorių.

2. Lietuvos sporto institucijų ir vokiečių sporto draugijų santykių krizė

1926 m. KKSS įstojo į LSL ir įsitraukė į Lietuvos sportinį gyvenimą, tačiau nuo ketvirtojo dešimtmečio pradžios vokiečių sporto draugijų santykiai su LSL blogėjo. Tai sąlygojo beveik nuo Klaipėdos prijungimo prie Lietuvos prasidėjusi Vokietijos inspiruota Klaipėdos krašto vokiečių autonominių įstaigų kova su Lietuvos valdžios institucijomis dėl įtakos. Nuo ketvirtojo dešimtmečio pradžios nepasitenkinimas ir įtampa Klaipėdos krašte tolydžio didėjo. Priminsime, kad 1930 m. vasarą įvyko M. Reizgio direktorijos krizė, paleistas II seimelis, paskelbti rinkimai į III seimelį, prieš tai išleidus naujus rinkimų įstatymus, naudingus lietuviams. 1932 m. daug sumaišties Klaipėdos krašte sukėlė direktorijos pirmininko O. Betcherio atstatydinimas ir Klaipėdos byla Tautų Sąjungos Taryboje²⁷. Šie politiniai konfliktai atsispindėjo ir vokiečių sporto draugijų santykiuose su Lietuvos sporto institucijomis.

Tarp vokiečių įtakingiausias „Žaidimų klubas“ nuo 1930 m. pradėjo visiškai nesiskaityti su LSL nutarimais, ignoravo jos statutą, žaidė tik su Vokietijos komandomis. „Žaidimų klubas“ tokį savo elgesį motyvavo tuo, kad jų futbolininkai yra labai aukšto lygio ir Lietuvoje neturi lygiaverčių partnerių rungtynėms. 1931 m. „Žaidimų klubo“ vicepirmininkas P. Kiauka pareiškė: „Žaidimų klubas“ turi ten žiūrėti, kur jis

²⁵ Žostautaitė P. Min. veik., p. 232.

²⁶ 1937 m. vasario 27 d. Klaipėdos krašto sporto apygardos pirmininko A. Rimdžiaus slaptas raštas KKR direktoriui // LCVA, f. 933, ap. 1, b. 374, l. 156.

²⁷ Plačiau apie tai: Žostautaitė P. Klaipėdos kraštas 1923–1939 m. Vilnius, 1992.

jau nuo 1909 m. priklausė ir žaidė“ [t. y. Vokie-tijoje], (...) „mes [vokiečiai] nesileisime diktuoti Lietuvos futbolo lygai“. „Žaidimų klubo“ pir-mininkas dr. Hėvertas metė kitą kaltinimą: „KKSS prijungimas prie LSL yra neteisėtas.“²⁸ Reikia pridurti, kad vokiečiai niekuomet nelai-kė KKSS įstojimo į LSL savanorišku veiksmu, o tik Lietuvos valdžios diktatu.

Nuo 1933 m. sustiprėjusi nacistinės Vokieti-jos propaganda prieš lietuvius ir Lietuvą pavei-kė visus Klaipėdos krašto vokiečius. „Žaidimų klubo“ vadai nurodinėjo didžiausiai Klaipėdos krašto sporto organizacijai KKSS nepaklusti LSL nurodymams. Šį faktą patvirtina ir P. Žos-tautaitė: „Žaidimų klubas“ ir kitos stambios vokiečių sporto draugijos ėmė priešintis bendrai lietuvių ir vokiečių draugijų sportinei veiklai, ragino KKSS išstoti iš LSL.“²⁹ Vokiečių sporto komandos siekė atsiriboti nuo Lietuvos sporto ir dažniau dalyvaudavo varžybose su Rytprūsių komandomis. 1931–1932 m. KKSS organizavo rungtynes su Karaliaučiaus, Gdansko, Liepojos, Rygos sporto klubais. Į sporto varžybas susirink-davo visas krašto vokiečių politinis elitas: „pub-likoje matėsi direktorijos pirmininkas O. Bet-cheris, dr. V. Brindlingeris (Klaipėdos miesto vyriausiasis burmistras), H. Konradas (Kultūr-bundo pirmininkas) ir šiaip žymesni Klaipėdos vokiečiai bei autonominių įstaigų valdinin-kai.“³⁰

„Žaidimų klubas“ nuolat rodė savo nepaklus-numą LSL, prieštaravo jos teisėtiems reikalavi-mams. Iki 1931 m. LSL taikstėsi su Klaipėdos vokiečių dalyvavimu Rytprūsių pirmenybėse be jos žinios, tačiau kai 1931 m. „Žaidimų klubas“

atsisakė siųsti savo komandą į Pabaltijo futbolo turnyrą, LSL kantrybė baigėsi. Nepakęsdama to-kio akibrokšto, LSL ėmė spausti vokiečių spor-to draugijas nutraukti tiesioginius kontaktus su Vokietijos sporto klubais ir pareikalavo išstoti iš Vokietijoje veikusios Baltijos kamuolinio ir žiemos sporto sąjungos (Baltische Rasen- und Wintersportverband). Kadangi „Žaidimų klu-bas“ nepakluso šiam reikalavimui, 1931 m. vie-neriems metams buvo diskvalifikuotas. Tačiau ir po šio smūgio „Žaidimų klubas“ nė nemanė sudėti rankas, bet ėmė organizuoti naują, sava-rankišką Klaipėdos krašto sporto centrą, kuris, „kaip egzistuojantis autonominiame Klaipėdos krašte, naudotųsi ta autonomija ir būtų nuo nie-ko nepriklausomas“³¹. Šios idėjos autorius „Žai-dimų klubo“ pirmininkas dr. Hėvertas siekė, kad naujasis Klaipėdos krašto sporto centras būtų nepriklausomas nuo LSL ir veiktų naudodama-sis autonomijos teisėmis. „Žaidimų klubo“ va-dai, smarkūs Klaipėdos autonomijos gynėjai, ra-do naują sritį, kuriai buvo „būtinios“ autonomi-nės teisės.

Vokietija taip pat skatino sporto organizaci-jas priešintis „lietuvių diktatui“ ir sveikino kiek-vieną klaipėdiškių iniciatyvą palaikyti tiesiogi-nius kontaktus su Rytprūsių komandomis be Lie-tuvos institucijų žinios. Vokiečių sporto organi-zacijų išsišokimus ir nenorą paklusti Lietuvos KKR nurodymams kurstė Rytprūsių nacistinės organizacijos.

Propaguodami varžybas tik su tautiečiais, gy-venančiais Rytprūsiuose, Klaipėdos vokiečiai mažai bendravo su Lietuvos vokiečių sporto klu-bais. A. Fugalevičius teigia, kad buvo tik trys tokie susitikimai: 1925 m. Kauno „KSK“ daly-vavo Klaipėdos sporto savaitėje, 1929 m. gegu-žės 25 d. susitikimas paminėtas „Memeler Dampfboot“ ir 1932 m. gegužės 21 d. rungtynės

²⁸ VRM ataskaita apie Klaipėdos krašto vokiečių fa-šistinių organizacijų veiklą 1934 m. // LCVA, f. 377, ap. 9, b. 112, l. 11.

²⁹ Žostautaitė P. Min. veik., p. 232.

³⁰ 1932 m. sausio 19 d. Valstybės saugumo policijos Klaipėdos apygardos biuletenis Nr. 6 // LCVA, f. 378, ap. 3, b. 795, l. 172.

³¹ Žostautaitė P. Min. veik., p. 233.

aprašytos „Deutsche Nachrichten für Litauen“³². Klaipėdos krašto gubernatorius taip pat pažymėjo: „Tarp Klaipėdos krašto vokiečių ir Lietuvos vokiečių ryšių veik nėra. Klaipėdos vokiečiai žiūri į Didžiosios Lietuvos vokiečius iš aukšto (...)“³³ Tačiau iš tiesų renginių su Lietuvos vokiečiais būta daugiau. Pavyzdžiui, 1937 m. liepos 25 d. Klaipėdos miesto stadione įvyko draugiškos futbolo rungtynės tarp Klaipėdos „Žaidimų klubo“ ir Kauno „KSK Kultus“. Jas stebėjo 1500 žiūrovų, rezultatu 2 : 0 laimėjo „Žaidimų klubas“. Tačiau Klaipėdos ir Lietuvos vokiečių klubams rungtyniauti kliudė KKR, kurie nuo 1934 m. buvo diskvalifikavę Klaipėdos vokiečių sporto klubus. Todėl ir minėtas draugiškas vokiečių rungtynes KKR traktavo kaip Klaipėdos „Žaidimų klubo“ nesiskaitymą su diskvalifikacija. Kadangi „Žaidimų klubas“ nepriklausė KKR, negalėjo žaisti su „KSK Kultus“, kuris buvo KKR narys. Bijodama sukelti didesnę vokiečių konfliktą ir patekti į Vokietijos spaudą, KKR vadovybė pasiūlė „visu griežtumu“ nubausiti Kauno „KSK Kultus“ klubą ir dalyvavusius rungtynėse sportininkus³⁴. 1939 m. pradžioje vėl randame tik nedidelį vokiečių sporto klubų bendravimo epizodą: Kauno „Olimpija“ 1939 m. vasarį surengė gimnastikos šventę ir į ją pakvietė Klaipėdos sporto draugijų atstovus³⁵. Todėl galima teigti, kad tikroji Kauno ir Klaipėdos krašto vokiečių „nebendravimo“ priežastis veikiausiai buvo KKR draudimas ir žadamos sankcijos Kauno vokiečių klubui, o ne tautiečių susipriešinimas.

³² *Fugalewitsch A.* Min. veik., p. 204.

³³ 1924 m. lapkričio 14 d. Slaptas raštas „Klaipėdos krašto politinė ir ekonominė padėtis“ // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 460, l. 100.

³⁴ 1937 m. liepos 31 d. KKSA slaptas pranešimas KKR direktoriui // LCVA, f. 933, ap. 1, b. 511, l. 25.

³⁵ 1939 m. vasario mėn. VSD agentūros skyriaus apžvalga apie politinių partijų ir organizacijų veikimą // LCVA, f. 378, ap. 10, b. 138, l. 12.

Vokiečiai, nuolat pabrėždami, jog yra patys stipriausi, „užrietė nosį“ ir nenorėjo pastebėti pajėgių Lietuvos komandų. Toks įrodymas yra 1933 m. rugpjūčio 7 d. „Tilsiter Allgemeine Zeitung“ straipsnis apie keturių miestų – Klaipėdos, Kauno, Tilžės ir Liepojos – sporto komandų lengvosios atletikos varžybas. Jose nugalėjo Kauno komanda, surinkusi 126 taškus, antra liko Liepojos komanda (104 tšk.), trečia – Tilžės komanda (101,5 tšk.), o ketvirtąją vietą užėmė Klaipėdos komanda (46,5 tšk.). Kauno sportininkai šiame turnyre pasiekė tris Lietuvos rekordus³⁶. Kaip teigia „Naujasis Tilžės keleivis“: „Kauno miesto sportininkai tilžiškius labai nustebino savo tikrai aukštu mokėjimu ir puikiu išlavinimu, (...) nors tilžiškiai ir tikrai tikėjo, kad patys laimės, jie pripažino kauniečių geresnį mokėjimą.“³⁷ Klaipėdos sportininkai, surinkę mažiausiai taškų, tikrai negalėjo vadintis pajėgiausiais Lietuvos atstovais. Vokiečiai, kartodami, kad jiems Lietuvoje nebuvo lygiaverčių varžovų, tik ieškojo pasiteisinimo dėl savavališko dalyvavimo varžybose Rytprūsiuose, menkino Lietuvos sporto rezultatus ir varė Vokietijos užsąkytą propagandą.

Nuo 1932 m. sportas Lietuvoje pradėtas administruoti pagal tais pačiais metais išleistą Kūno kultūros įstatymą, kurio vykdymo kontrolė atiteko KKR. Tačiau vokiečių sporto organizacijos nekreipė į tai dėmesio ir tikrąją savo „valdžia“ toliau laikė Rytprūsijų sporto centrą. Kaip teigia P. Žostautaitė, „1933 m. buvo prieita iki to, kad Rytprūsijų sporto centras Karaliaučiuje išdrįso į savo sąrašus įtraukti Klaipėdos kraštą kaip atskirą sporto apygardą su centru Šilutė-

³⁶ Vierstädtekampf Memel-Kowno-Libau-Tilsit in Tilsiter Allgemeine Zeitung, 1933 08 07, Nr. 183 // LCVA, f. 383, ap. 7, b. 1355, l. 157. (Šackus, numetė diską 42,37 metro, 1500 m kaunietis Šimanas nubėgo per 4,08,4 minutės, o bėgdamas 400 m Šimanas pasiekė kitą rekordą – įveikė distanciją per 2,08,2 minutės.)

³⁷ Ten pat, b. 1355, l. 159.

je.“³⁸ Iš Karaliaučiaus Klaipėdos sporto apygarda gaudavo nurodymus, įgaliotiniai atvykdavo tikrinti jos sportinės veiklos. Visa tai darė įspūdi, lyg Klaipėdos kraštas priklausytų Vokietijai, o ne Lietuvai. Klaipėdos vokiečių sporto organizacijos turėjo vykdyti visus Rytprūsių sporto centro nurodymus. 1933 m. balandžio 23 d. Rytprūsių sporto centras Klaipėdos sporto apygardai atsiuntė aplinkrašį, kuriame nurodė, kad iki 1933 m. rugsėjo 15 d. ji turi atleisti iš sporto draugijų visus žydų kilmės asmenis³⁹.

Kitu sporto ir politikos sąveikos pavyzdžiu galime laikyti 1934 m. vykusį Klaipėdos krašto nacionalsocialistinių organizacijų vadų ir narių teismą (kaltinamųjų suole sėdėjo 122 Klaipėdos krašto nacistai, kai kurie jų – sporto draugijų nariai). Kaune vykstant E. Noimano ir T. Zaso bei kitų nacistų teismui, per klaipėdiškių vokiečių sporto draugijas nuvilnijo politinės agitacijos banga. 1934 m. birželio 23 d. KKSS dešimtmečio šventė tapo ne sportininkų pasirodymu, bet politine vokiečių demonstracija⁴⁰. O Kauno „KSK Kultus“ visą laiką buvo lojalus Lietuvos valdžiai, stengėsi atsiriboti nuo politiškai angažuotų veikėjų. 1935 m. vasario 21 d. įvykusiame „KSK Kultus“ valdybos posėdyje nutarta iš klubo pašalinti Richardą Kosmaną už tai, kad jis, VSD žiniomis, „darė poveikį Noimano ir Zaso bylos liudininkams“⁴¹. R. Kosmanas buvo pašalintas iš draugijos siekiant išvengti nemalonumų ar organizacijos uždarymo. Reikia pasakyti, kad net ir 1939 m., po Klaipėdos prijungimo

prie Vokietijos, Lietuvos vokiečiai laikėsi gana santūriai. Kai 1939 m. gegužės pabaigoje vokiečiams dėl KKR valdininko klaidos buvo sugadinta metinė sporto šventė (dėl sporto aikštynų remonto tuo pat metu stadione buvo paskirtos dvi varžybos, taigi vokiečiai negalėjo žaisti – *aut. past.*), šis įvykis neperaugo į didesnę konfliktą⁴². Panašus atvejis Klaipėdos krašte vokiečių būtų buvęs išpūstas iki didžiausio nusikaltimo, o Kaune viskas buvo išsiaiškinta ramiai.

3. Vokietijos įtaka ir parama Klaipėdos krašto vokiečių sporto draugijoms

Klaipėdos krašto vokiečių sporto draugijos greita kūno kultūros propagavimo antru, bet ne mažiau svarbiu tikslu laikė vokiškumo stiprinimą krašte. Sporto klubai turėjo suburti jaunimą ir mokyti jį drausmės, paklusnumo tvarkai ir fiureriui. Sportininkai vokiečiai įsivaizdavo esą vokiškos dvasios puoselėtoja toli už Vokietijos ribų. Sportuodami ir siekdami gerų rezultatų, jie manė dirbą savo didžiosios tėvynės – Vokietijos labui, garsiną jos vardą.

Nuo 1932 m. pabaigos klaipėdiškių vokiečių sporto draugijų nariai jau buvo įtraukti į hitlerinį judėjimą, kai kurie tapo smogikais⁴³. 1932 m. pabaigoje vokiečių „Klaipėdos jaunimo sąjungos“ (Memellaendische Jugendring) viduje susidarė nacionalsocialistinė grupė, vadovaujama E. Lipino ir Nogaičio (Nogat). Iš VSD agentūrinių pranešimų matyti, kad į SS būrius buvo nu-

³⁸ Žostautaitė P. Min. veik., p. 233.

³⁹ Ten pat, p. 233.

⁴⁰ 1934 m. birželio 25 d. VSD Klaipėdos apygardos biuletenis Nr. 146 // LCVA, f. 383, ap. 7, b. 1571, l. 32. (Eisenos priešakyje žygiavo 6-ojo pėstininkų pulko orkestras. Eisenoje dalyvavo daugelis Klaipėdos miesto ir krašto sportinių organizacijų. Iš viso apie 400 sportininkų. Protarpiais atrodė, kad tai ne sportininkų, bet kažkokia vokiečių demonstracija.)

⁴¹ 1937 m. vasario 26 d. VSD agentūrinis pranešimas // LCVA, f. 378, ap. 5, b. 3702, l. 45.

⁴² 1939 birželio 3 d. Lietuvos vokiečių sporto draugijos raštas Kūno kultūros rūmams dėl nepavykusios „Olimpia“ šventės // LCVA, f. 933, ap. 1, b. 511, l. 57.

⁴³ Slaptas raštas. Lietuvos generalinis konsulatasis iš Vienos // LCVA, f. 383, ap. 7, b. 1755, l. 171–172. (Rašte teigiama, kad daugiausia prie smogikų būrių kūrimo prisidėjo Klaipėdos buriavimo draugija (Memeler Segelverein), Plaukikų draugija (Schwimmer Sportverein), Vokiečių gimnastikos draugija (Deutscher Turnverein), Baltijos jaunimo sąjunga (Baltischen Jugendbund)).

matyta priimti tik tuos, kurie atitiko griežtus reikalavimus: ne mažesni kaip 1,72 m ūgio, būtinai tarnavę kariuomenėje, aktyvūs sportininkai, patikimi. Smogikų būrius kūrė jau minėtas „Dviratininkų draugijos“ vadas E. Lapinas, vėliau vadovavęs „Hitlerinio jaunimo“ („Hitlerjugend“) organizacijai Klaipėdoje.

1933 m. pradžioje Šilutėje įsikūrė organizacija „Sakalai ir ereliai“ („Adler und Falke“), kurios vadovu tapo Maksas Šneideraitis (Schneidereit). Tai buvo tikrai nacionalsocialistinė organizacija, palaikiusi ryšius su Hansu Mozeriu (nacistiniu agentu Klaipėdos kraštui) Tilžėje⁴⁴. 1933 m. pavasarį E. Lapinas ir M. Šneideraitis iš H. Mozerio buvo gavę užduotį Klaipėdoje ir Šilutėje suorganizuoti nedidelę grupelę patikimų žmonių, mokyti juos kariškų pratimų. Pratybos buvo atliekamos Juodkrantėje ar kur kitur miškuose. 1933 m. birželį susikūrus Socialistinei tautos sąjungai, vadovaujama E. Noimano, E. Lapinas tapo jos nariu ir buvo paskirtas jaunimo skyriaus vadu⁴⁵.

Kadangi sportininkai vokiečiai ketverius metus (1934–1938 m.) negalėjo dalyvauti rimtesnėse varžybose dėl KKR diskvalifikacijos, energija buvo panaudota politinėse akcijose, inspiuruotose Vokietijos institucijų (daugiausia Vokiečių generalinio konsulato Klaipėdoje). Kai kurie sportininkai buvo išsiųsti į Vokietiją, kur išklaustė nacionalsocialistų vadų kursus⁴⁶.

1933 m. KKR nuosekliai bandė stiprinti savo įtaką Klaipėdos krašto sportiniam gyvenimui ir siekė priversti vokiečių sporto draugijas išsto-

ti iš Rytprūsių sporto centro. Tačiau šie bandymai liko bevaisiai. Sustiprėjus nacionalsocialistinei propagandai Klaipėdos krašte, vokiečių sporto draugijų nariai įsijungė į nacistinį judėjimą. Pažymėtina, kad nacionalistinių bei sovietinių vokiečių išsišokimų per sportinius ar kultūrinio pobūdžio renginius pasitaikydavo ir anksčiau. Dar 1930 m. rugpjūtį Vyrų sporto draugijos Kaukėnuose surengtoje šventėje susirinkusieji buvo raginami kovoti už Klaipėdos krašto sugražinimą Vokietijai⁴⁷.

1933 m. galima laikyti vokiečių sporto draugijų veiklos lūžio momentu, kadangi sportas buvo panaudotas politinėms akcijoms, draugijų nariai įtraukti į nacistinį judėjimą. Sporto klubai pradėjo panašėti į karines organizacijas, nes greita sporto treniruočių vyko kariniai mokymai su naktiniais žygiais. Iš vyrų sunkiosios atletikos klubų buvo sudaryti smogikų būriai. Sporto šventės virto politinėmis demonstracijomis, besibaigiančiomis Vokietijos nacionalsocialistų partijos himnu, šūkais „Heil Hitler“. Tokie vokiečių sporto klubų veiklos transformacija neliko nepastebėta ne tik lietuvių visuomenės, bet ir VSD pareigūnų. Sporto draugijų sueigos bei varžybos imtos sekti su tokiu pat dėmesiu, kaip ir vokiečių politinių vadų susirinkimai ar išvykos.

1935 m. buvo ypač neramūs Klaipėdos krašte, vokiečiai triumfavo: gubernatorius J. Navakas, drąsus Lietuvos interesų gynėjas, buvo priverstas atsistatdynti; rudenį vyko rinkimai į V seimelį, kuriame daugumą vietų gavo vokiečių Vienybės sąrašas (Einheitsliste); Vokietijos propaganda skelbė greitą Klaipėdos prijungimą prie Reicho. Tuomet į slaptą formuojamą SS būrius buvo surinkta beveik visa sporto organizacijų jaunuomenė⁴⁸. Paveikta politinės įtampos

⁴⁴ VSD policijos Klaipėdos apygardos viršininko J. Kazlausko parodymai apie CSA ir Sovog veiklą // LCVA, f. 378, ap. 12, b. 574, l. 1300.

⁴⁵ Ericho Lapino tardymo protokolas // LCVA, f. 377, ap. 9, b. 111, l. 32.

⁴⁶ 1938 m. rugpjūčio mėn. VSD biuletenis // LCVA, f. 378, ap. 12, b. 678, l. 144. (1938 m. liepos 7 d. VSD pranešime rašoma, kad Šilutės „Vorwärts“ sporto organizacijos nariai, o ypač jos valdyba, yra griežti nacionalsocialistai. Kai kurie nariai net buvo siųsti į specialius kursus Vokietijoje.)

⁴⁷ NSDAP tikslai Klaipėdos krašto atžvilgiu // LCVA, f. 377, ap. 9, b. 104, l. 21.

⁴⁸ 1935 gruodžio 20 d. Lietuvos generalinio konsulato Vienoje slaptas raštas // LCVA, f. 383, ap. 7, b. 1755, l. 172.

krašte ir vis didėjančio Vokietijos autoriteto pasaulyje, Klaipėdos krašto jaunuomenė norėjo būti aktyvi šių procesų dalyvė, todėl stojo į įvairias Vokietijos politiškai ir finansiškai remiamas organizacijas. 1931 m. KKSS priklausė 28 sporto draugijos ir 2199 nariai⁴⁹, o 1936 m. KKSS turėjo 52 draugijas ir 2907 narius⁵⁰. Sportas jaunimui tapo galimybe ne tik turiningai leisti laisvalaikį, bet ir demonstruoti savo politinius įsitikinimus.

Nuo 1938 m. vidurio nacionalsocialistinio judėjimo Klaipėdos krašte jau niekas negalėjo pažaboti. Visos vokiečių pajėgos tarnavo Klaipėdos gražinimo Vokietijai misijai, kuri baigėsi 1939 m. kovo 23 dieną.

Klaipėdos vokiečiai stengėsi dalyvauti svarbiausiose Vokietijos sporto renginiuose, nepaisydami KKR draudimo. 1938 m. liepos 24–31 d. į Breslau, kur vyko vokiečių tautinė sporto šventė, nuvyko 300 sportininkų iš Klaipėdos⁵¹. Vokiečių sportininkų išvyka rūpinosi Vokietijos generalinis konsulas, kuris žadėjo nemokamą kelionę ir išlaikymą⁵². Rytrpūsių sporto centras taip pat jautėsi esąs atsakingas už klaipeidiškių

kelionę, todėl į Klaipėdą pasitarti buvo atvykęs Rytrpūsių sporto vadas Paulis Sohnas⁵³. Ši išvyka į Breslau akivaizdžiai parodė, kas buvo tikrieji vokiečių sporto draugijų vadovai – Rytrpūsių sporto centras ir politinis vadovas – Vokietijos generalinis konsulas. Tai, kad svetimos valstybės institucijos reguliuoja vokiečių sporto (ir visų kitų – *aut. past.*) draugijų veiklą, patiems klaipeidiškiams atrodė normalu ir teisėta. O bet koks KKR ar kitų Lietuvos institucijų pagrįstas domėjimasis vokiečių draugijų veikla buvo traktuojamas kaip neteisėtas kišimasis, vokiečių tautiškų varžymas, tuojau skundžiamas Vokietijai.

1938 m. rugsėjo 10 d. vokiečiai įkūrė Klaipėdos krašto gimnastikos ir sporto sąjungą (Turn und Sportverband des Memelgebiets). Sąjungos įkurtuvėse dalyvavo 1800 uniformuotų sportininkų ir apie 15 tūkst. žiūrovų⁵⁴. Šios sąjungos įkūrimas buvo 1931 m. sukurto plano, kaip, naudojantis Klaipėdos krašto autonomijos teisėmis, sukurti tada LSL, o vėliau – KKR nepavaldžią, visas vokiečių sporto draugijas vienijančią sąjungą, įgyvendinimas. Sporto organizacijų vadovai jautėsi laimėję prieš KKR ir dabar jau ne tik sveikinosi rankos pakėlimu su „Heil Hitler“, bet ir „vilkėjo Sudetų vokiečių uniformas“⁵⁵.

1938 m. vasarą uoste, atplaukus Vokietijos laivams „Tannenbergs“, „Preussen“ bei „Hanses-tadt Danzig“, įvyko keletas incidentų. Pasitikti laivų į uostą susirinkusi jaunuomenė (dauguma sporto draugijų nariai) laivus sveikino nacistiniais šūkiiais „Sieg Heil“, taip parodydami esą ištikimi Hitlerio politikai. Tai nebuvo tik paprastas jaunimo maištavimas, bet Vokietijos generalinio konsulato bei Klaipėdos nacionalso-

⁴⁹ 1931 m. sausio 26 d. Klaipėdos krašto sporto sąjungos ataskaita KKR // LCVA, f. 933, ap. 1, b. 36, l. 72 (senjorų – 1354, jaunuolių – 447, moterų – 398).

⁵⁰ Klaipėdos krašte veikiančių organizacijų ir kaimų sąrašai 1936–1938 m. // LCVA, f. 378, ap. 12, b. 463, l. 8. (Klaipėdos „Frey“ (203 nariai), Vyrų sporto draugija (Männerturnverein) (564 nariai), Klaipėdos žaidimų klubas (Spielvereinigung) (421 narys), Klaipėdos sporto draugija (250 narių), Vyrų sporto draugija (Männerturnverein) (70 narių), Juknaičių sporto draugija (54 nariai), Herderio mokyklos (Šilutė) sporto draugija (Sportverein Herderschule) (100 narių), Bitėnų kaimo sporto draugija „Rambinus“ (66 nariai), Lauksargių kaimo sporto draugija (45 nariai), Pagėgių sporto draugija (109 nariai), Žukų kaimo sporto draugija (97 nariai), Viešvilės sporto draugija (72 nariai). Iš viso 2907 nariai.)

⁵¹ 1938 m. rugpjūčio mėn. VSD biuletėnis // LCVA, f. 378, ap. 12, b. 678, l. 73.

⁵² 1938 m. gegužės mėn. VSD Klaipėdos apygardos apžvalga apie vokiečių sporto organizacijas // LCVA, f. 378, ap. 5, b. 3381, l. 256.

⁵³ 1938 m. liepos mėn. VSD biuletėnis // LCVA, f. 378, ap. 12, b. 678, l. 164.

⁵⁴ 1938 m. spalio mėn. VSD biuletėnis // LCVA, f. 378, ap. 12, b. 678, l. 34.

⁵⁵ Ten pat, b. 678, l. 34.

cialistinio judėjimo inspiruoti incidentai, turėję patraukti spaudos dėmesį. VSD pareiškė žinojo, kad jaunuoliai buvo instruktuojami, kaip priešintis saugumo policijai, jeigu ši mėgintų juos areštuoti ošte riaušių metu⁵⁶.

KKR atstovo Klaipėdoje A. Rimdžiaus nuomone, „KKSS vadovybė nesirūpina grynu sportu, bet per sportą rūpinasi vokiškumo palaikymu ir ideologijos (nacionalsocializmo – *aut. past.*) skiepėjimu. (...) „Sportbundo“ [KKSS] vadovybė stengėsi suburti visą vokiečių jaunimą, nes likvidavus Noimano ir Zaso grupes vokiečiai nebeturi organizacijų. Be to, iki Noimano-Zaso partijų likvidavimo „Sportbundas“ jokio veiklumo nerodė.“⁵⁷ Šie A. Rimdžiaus argumentai buvo kertiniai, kaltinant KKSS įstatymų nesilaikymu ir savivaliavimu, antivalstybinio darbo dangstymu sportine veikla. Galima teigti, kad ilgus metus vokiečių sporto organizacijos buvo priedanga, po kuria siekta įgyvendinti revanšistinius planus, kiršinti lietuvių ir vokiečių visuomenę, skleisti propagandą apie žemą Lietuvos sporto bei kultūros lygį ir užkirsti kelią Klaipėdos sporto draugijoms bendradarbiauti su KKR.

Ne mažiau svarbi buvo Vokietijos finansinė ir materialinė parama. Kadangi KKSS priklausė Rytprūsių sporto centrui, iš Vokietijos gaudavo įvairią materialinę paramą bei dovanų, sporto inventoriaus, aprangos. A. Fugalevičius teigia, kad klaipėdiškiai paramos iš Rytprūsių sporto klubų negalėjo gauti, nes šie ir patys turėjo finansinių sunkumų. Pasak jo, Vokietijos sportininkų draugija (Die Deutsche Turnerschaft) vokiečių sporto organizacijoms užsienyje galėjo suteikti nebent logistinę pagalbą ar palaikyti moraliai⁵⁸. Tačiau Lietuvos VSD žiniomis, finansi-

nę paramą KKSS draugijos gaudavo iš Klaipėdos Kultūrbundo, o šis – iš Vokietijos generalinio konsulato. VSD sekė draugijų gaunamas lėšas: pašalpos didesniems klubams siekė 1000 RM per mėnesį⁵⁹. A. Fugalevičius pateikia duomenų, kad pinigų vokiečių sporto klubai gaudavo iš VDA (Volksbund für das Deutschtum im Auslande) per minėtą Kultūrbundą. VDA atstovas Edgaras Stahftas koordinavo skiriamų pinigų srautus. Nuo 1933 m. finansinė parama klaipėdiškių vokiečių sportui tapo reguliari, nes tais metais Vokietijos valstybinė kūno kultūros sąjunga (DRL, Deutsche Reichsbund für Leibesübungen) tapo Nacionalsocialistine valstybine kūno kultūros sąjunga (NSRL, Nationalsozialistische Reichsbund für Leibesübungen) ir pradėjo naudoti sportą nacionalsocializmo tikslams. Štai kodėl nuo 1933 m. finansinė parama vokiečių sporto palaikymui buvo pradėta teikti per Vokietijos generalinį konsulatą Klaipėdoje⁶⁰. Gaudami finansinę paramą iš Vokietijos, vokiečių sporto klubai jautėsi nepriklausomi ir leido sau nesiškai tyti su Lietuvos KKR bei kelti sąlygą steigti Klaipėdoje nepriklausomą, autonomijos teisių ginamą sporto centrą. (Kaip minėta, toks atskiras ir KKR nepavaldus vokiečių sporto centras buvo įkurtas 1938 m. – *aut. past.*)

4. Užstrigusios vokiečių sporto sąjungos derybos su Kūno kultūros rūmais

Pagrindiniu KKR įrankiu trամdant vokiečių KKSS tapo Kūno kultūros įstatymas, kuriame numatyta, kad: „Lietuvos valstybė sportą ir savo piliečių fizinį auklėjimą tvarko pati per atatinamus organus, t. y. KKR.“ Remiantis minėtu

⁵⁶ 1938 m. birželio 10 d. VSD biuleteniai // LCVA, f. 378, ap. 12, b. 678, l. 222.

⁵⁷ 1937 m. vasario 27 d. KKSA pirmininko A. Rimdžiaus slapta raštas KKR direktoriui // LCVA, f. 933, ap. 1, b. 374, l. 157.

⁵⁸ Fugalewitsch A. Min. veik., p. 203.

⁵⁹ VSD policijos Klaipėdos apygardos viršininko J. Kazlausko parodymai apie CSA ir Sovog veiklą // LCVA, f. 378, ap. 12, b. 574, l. 1196.

⁶⁰ Fugalewitsch A. Min. veik., p. 204.

įstatymu, visos sportą kultivuojančios organizacijos turėjo registruotis KKR; šių organizacijų įstatus bei pirmininkus taip pat tvirtino KKR. Išvykti į užsienį ir pasikviesti iš užsienio sportininkų buvo galima tik KKR leidus. 1932 m. 26 vokieški KKSS klubai atsisakė registruotis KKR, todėl negavo leidimo bendradarbiauti su užsienio sportininkais, negalėjo naudotis įvairiomis kelionių lengvatomis. KKSS klubai taip pat negalėjo žaisti su KKR įregistruotais sporto klubais. Taip vokiečių sporto klubai buvo eliminuoti iš šalies sportinio gyvenimo. O vokiečių KKSS, KKR nuomone, pati ėmėsi jai įstatymu nepavestų funkcijų. Tai buvo neleistina ir pagal tarptautines sporto nuostatas, nes užsienyje pripažįstamos tik tos sporto organizacijos, kurios priklauso valstybės arba jos priežiūra sudarytam vyriausiajam sporto centrui, t. y. KKR⁶¹. Be to, nei Klaipėdos krašto konvencija, nei Statutas sporto ir fizinio piliečių auklėjimo nepaveda autonominės valdžios organams, tad šie reikalai priklauso Lietuvos valdžios organams⁶².

Po ilgesnių derybų KKR pasiūlė, kad 26 KKSS vokiečių klubai, registruodamiesi KKR, delegalizuotų jį būsimą sporto apygardos vadovybę šešis savo atstovus, o du Klaipėdos lietuvių sporto klubai, taip pat priklausę KKSS, taip pat deleguotų šešis atstovus, pirmininką paskirtų KKR⁶³. Vokiečių sporto vadus „įžeidė“ toks KKR pasiūlymas, kadangi atstovus pasiūlyta deleguoti neproporcingai sportininkų ir draugijų skaičiumi (vokiečių – 26 draugijos, o lietuvių – 2). Vokiečių sporto vadų nuomone, laikantis minėtos proporcijos, teisingas sprendimas būtų jeigu vadovybėje liktų vienuolika vokiečių ir vienas lietu-

vių atstovas. KKR atmetė tokį vokiečių pasiūlymą, todėl KKSS nutarė toliau ignoruoti KKR ir veikti tarsi jų nė nebūtų.

Nuo 1934 m. KKR liepė dviem lietuvių sporto organizacijoms žūtbūt paveržti iš KKSS vadovavimą sporto srityje. Šiam tikslui pasiekti buvo įsteigta daug fiktyvių lietuvių sporto sąjungų, dirbtinai padidintas narių skaičius. Lietuvių sporto sąjungos pirmininkas Piliponis, priešingai lietuvių politikams, nesutiko atskirti vokiečių sporto klubų nuo lietuvių. Jis stjo už bendradarbiavimą su vokiečių sporto draugijomis ir anksčiau buvusios padėties, kai viršenybę krašte turėjo KKSS, atkūrimą. Ši Piliponio nuomonė, kurią palaikė ir kitos Klaipėdos lietuvių sporto draugijos, KKR valdininkams Kaune pasirodė netinkama. Todėl Piliponis buvo nušalintas nuo vadovavimo lietuvių sporto sąjungoms Klaipėdos krašte.

Kaip matyti iš pateikto pavyzdžio, KKR vykdė nuoseklią politiką, stengdamiesi išlaikyti Lietuvos valdžios viršenybės principus ir priversti vokiškąją KKSS paklusti lietuvių vadovavimui, nors jie tarp Klaipėdos krašto sportininkų buvo mažuma. Lietuvių sporto klubo „Šaulys“ pirmininkui Piliponiui, nuolat gyvenančiam Klaipėdoje, buvo geriau suprantama vietos gyvenimo specifika. Jis suvokė, kad vien tik ambicijomis keletas lietuvių sporto klubų vokiečių įtakos nenusvers, o tik dar labiau supriešins lietuvių ir vokiečių jaunimą.

1934 m. pabaigoje KKR, praradę viltį sutramdyti vokiečių vadus, Klaipėdos krašte įkūrė savo atstovybę – Klaipėdos krašto sporto apygardą (toliau KKSA). Nuo KKSA įkūrimo KKR vokiškąją KKSS laikė negaliojančia⁶⁴. Tačiau KKR vėliau prisipažino, kad „atskirai KKSS apie tai nepranešta“. KKR valdininkų nuomone, vokie-

⁶¹ 1937 m. liepos 7 d. KKSA pirmininko A. Rimdžiaus raštas „Samprotavimai dėl 'Sportbundo'“ // LCVA, f. 933, ap. 1, b. 374, l. 119.

⁶² Ten pat, b. 374, l. 119.

⁶³ 1938 m. rugpjūčio 16 d. Klaipėdos krašto sporto apygardos raštas Kūno kultūros rūmams // LCVA, f. 933, ap. 1, b. 374, l. 8.

⁶⁴ 1938 m. birželio 23 d. KKR referento p. Latvėno raštas apie susitarimą su „Sportbundu“ // LCVA, f. 933, ap. 1, b. 374, l. 21.

čiams, sužinojus, kad KKR Klaipėdoje įkūrė sau pavaldžią KKSA, turėjo būti aišku, kad KKSS veikla laikoma netekusia galios⁶⁵. Toks KKR valdininkų elgesys vertas papeikimo, nes oficialiai nepranešus KKSS, kad santykiai nutraukiami, susidarė keista situacija: tuo pat metu Klaipėdoje veikė lietuvių KKSA ir vokiškoji KKSS; abi įsivaizdavo esančios pagrindinės Klaipėdos krašto sporto institucijos.

KKSS keletą metų atkakliai priešinosi ir vaidino, kad nuo 1934 m. KKR paskelbta diskvalifikacija jai neturėjo jokios įtakos. Nuo 1934 m. trunkantis „štilis“ Klaipėdos vokiečių sporte erzino daugelį pajėgių sportininkų. Kai kurie jų manė, kad užtenka tuščiai leisti laiką, geriau priimti KKR iškeltas sąlygas ir grįžti į „didįjį sportą“. 1937 m. sportininkai vokiečiai patys ėmė rodyti nepasitenkinimą KKSS veikla. Kai kurie iš jų, matydami, kad sportininkai lietuviai daro didelę pažangą, o jie dėl diskvalifikacijos praranda buvusią formą, pradėjo pereiti į lietuvių sporto draugijas⁶⁶. 1937 m. liepos 1 d. KKSA pirmininkas A. Rimdžius pranešime džiaugėsi, kad „vokiečiai futbolininkai jau norėtų dalyvauti kitų metų (1938 m.) pirmenybėse, o iš vokiečių sporto klubo „Freya“ apie 10 sportininkų yra perėję į lietuviškus sporto klubus. Jaučiamas pakrikimas ir kitų vokiečių sportininkų tarpe“⁶⁷. Šis pavienių sportininkų siekis užsiimti sportu, o ne politikavimu labai pradžiugino KKR. Atrodė, kad pasirinkta taktika, siekiant priversti KKSS laikytis tvarkos, buvo teisinga.

Tačiau KKSS ir „Žaidimų klubo“ vadovybei buvo nė motais sportininkų interesai. Jiems svarbiausias uždavinys buvo ir liko kova su KKR. Tokį vokiečių sporto vadų veiklos tikslą buvus

įrodo atvejis, kai 1938 m. vokiečių bokso klubas „Sportklub 1938“, į kurį perėjo visi buvusios Sunkiosios atletikos sąjungos (Verein fuer Schwehratletik) nariai, bandė be KKSS žinios tiesiogiai registruotis KKR. Tokį boksininkų sprendimą sveikino KKSA, kuri 1938 m. vasario 24 d. rašte KKR prašė patvirtinti „1938 metų bokso klubo“ įstatus ir pirmininku – Plaušinaitį (Pleuschneit). Vokiečių sporto vadai suserimo, kad ateityje sportininkai gali registruotis KKR be KKSS vadovybės žinios, todėl pagrasino naujai įsikūrusio bokso klubo valdybai. Pabūgę autoritetingų KKSS vadų nemalonės ir „išdavikų“ vardo, boksininkai vėl grįžo į senuosius klubus, o naujai įsteigtą klubą likvidavo⁶⁸.

KKSS vėl šventė pergalę prieš KKR. Tačiau šis drąsus boksininkų siekis dėl didžiojo sporto paklusti KKR priverė KKSS apmąstyti tolesnį veiksmų planą. 1938 m. vasario 11 d. KKSS kreipėsi į KKR, norėdama gauti patikinimą, jog KKSS liks vokiečių sporto klubams vadovaujantis organas. KKR į tai atsakė, kad KKSS pirma turi įsiregistruoti KKR registre. KKR nutarė nedaryti jokių nuolaidų KKSS, nes „bus prasilenkta su KKR įstatais ir pažeistas valstybės prestižas“. KKSA taip pat skatino KKR nedaryti vokiečiams jokių nuolaidų. KKSA vadovas A. Rimdžius pareiškė: „(...) politinės naudos tai neduos, nes ir dabar KKSS sporto klubai laisvai užsiima sportu, vokiškas jaunimas rengia ekscesus, o įstojus į KKR prasisės nuolatiniai išvykimai į Vokietiją ir Vokietijos sportininkų kvietimas, nebus motyvų tam trukdyti, susilpnės „Santaros“ skyriai krašte, be to, KKR turės skirti pašalpas visiems po lygiai.“⁶⁹ Šie KKSA pirmininko žodžiai rodo,

⁶⁵ 1938 m. birželio 23 d. KKR referento p. Latvėno raštas apie susitarimą su „Sportbundu“ // LCVA, f. 933, ap. 1, b. 374, l. 21.

⁶⁶ Ten pat, l. 158.

⁶⁷ 1937 m. liepos 1 d. KKSA pirmininko A. Rimdžiaus slapta pranešimas KKR direktoriui // LCVA, f. 933, ap. 1, b. 374, l. 134.

⁶⁸ 1938 m. vasario 24 d. KKSA pirmininko A. Rimdžiaus raštas Kūno kultūros rūmams // LCVA, f. 933, ap. 1, b. 823, l. 30.

⁶⁹ 1938 m. rugpjūčio 16 d. KKSA raštas Kūno kultūros rūmams // LCVA, f. 933, ap. 1, b. 374, l. 9.

kad lietuvių sporto draugijų vadovybė buvo prieš KKSS registraciją KKR.

1938 m. kovą KKSS toliau derėjosi su KKR dėl santykių atnaujinimo, bet nesėkmingai. Vokiečių vadai nesutiko su KKR reikalavimu Rūmuose atskirai registruoti visas vokiečių sporto organizacijas ir jų pirmininkus. KKSS nuomone, KKR turėtų pakakti, kad į juos įstotų Klaipėdos krašto vokiečių sporto draugijas vienijanti KKSS⁷⁰. Tyrinėjant šias derybų peripetijas darosi aišku, jog nė viena pusė nebuvo suinteresuota rasti kompromisą. Ir KKR, ir KKSS tenkino kovotojo vaidmuo, o kol kova nebaigta, nė viena pusė nesijautė pralaimėjusi. KKR, nors ir matė, kad vokiečių neprivers paisyti įstatymų, o besikeičianti politinė padėtis krypta Vokietijos (taigi ir vokiečių) naudai, vis tiek desperatiškai laikėsi Lietuvos interesų gynimo pozicijos.

KKSS nenusileido KKR reikalavimams ir skundėsi Vokietijai Lietuvos institucijų daromomis klūtimis veikti. Rytprūsių sporto centras stebėjo šiuos KKSS nesutarimus su KKR. 1938 m. kovo pabaigoje visos vokiečių sporto organizacijos gavo iš Vokietijos sporto centro raštą, kuriame buvo įsakyta pranešti, kada jie prašė iš Klaipėdos krašto komendantūros leidimų varžyboms ar susirinkimams, ar gavo tokį leidimą ar bent atsakymą į paduotą prašymą. Buvo liepta pranešti, ar vokiečių sportininkams kada buvo sutrukdyta treniruočių metu, ir kitas žinias⁷¹. Tai rodo, kad ketverius metus trukusi vokiečių sporto klubų diskvalifikacija buvo gerai žinoma Vokietijoje. 1938 m. gegužę KKSS pirmininkas Šrėderis pareiškė, kad jau dvejus metus „nesiseka“ susitarti su KKR, skundėsi, kad vokiečių sporto organizacijoms trukdoma veikti, komendantas neduoda leidimų susirinkimams, be priežasties

liepė pašalinti kelis narius už antivalstybinę veiklą. Svarbiausia, pasak Šrėderio, kad KKSS draugijos, neišregistravusios KKR, negali dalyvauti tarptautinėse sporto varžybose⁷². Vokiečiai, grubiai pažeidinėdami Lietuvos įstatymus, skundėsi Lietuvos institucijų „diktatu“ net ir sporte, o Vokietijos spauda turėjo progą eskaluoti skriaudžiamų Klaipėdos krašto vokiečių tamą.

KKSS santykių su KKR raidoje svarbų vaidmenį atliko Vokietijos generalinis konsulas Klaipėdoje. 1938 m. birželio 27 d. Valstybės saugumo policijos viršininkas pranešė, kad „Vokietijos generalinis konsulas R. fon Zauchenas (Sauchen) ir kiti konsulato pareigūnai pradėjo viešai dalyvauti vietos vokiečių visuomeniniame ir organizacijų gyvenime. Konsulatas organizavo vokiečių sportininkų išvykas į Vokietiją, (...) o „Žaidimų klubo“ pirmininkas dr. Hėvertas ir KKSS vadovas dr. Šrėderis 1938 m. gegužės 14 d. buvo Vokietijos konsulate gauti direktyvų, kaip toliau laikytis sporto organizacijoms dėl santykių su KKR“⁷³. Šis pranešimas tik įrodo, kad KKSS konflikto su KKR užsakovas yra Vokietija.

Neaišku, kiek ilgai būtų trukusi KKSS diskvalifikacija, jei ne Vokietijos daromas spaudimas Lietuvai atšaukti karo padėtį Klaipėdos krašte. 1938 m. lapkričio 1 d., atšaukus karo padėtį, Klaipėdoje vyko pokyčių. 1938 m. spalio 14 d. Klaipėdos vokiečių politinių veikėjų grupė, vadovaujama E. Noimano, sukviėt įvairių vokiečių organizacijų atstovus ir įsteigė Kultūrfėrbandą⁷⁴. E. Noimanas nurodė, kad Kultūrfėrbandas perimsiąs 1933 m. įkurtos Socialistinės tautos sąjungos įstatus ir programą. Taigi Kul-

⁷² 1938 m. gegužės mėn. VSD Klaipėdos apygardos apžvalga apie vokiečių sporto organizacijas // LCVA, f. 378, ap. 5, b. 3381, l. 256.

⁷⁰ 1938 m. kovo mėn. VSD Klaipėdos apygardos apžvalga apie vokiečių sporto organizacijas // LCVA, f. 378, ap. 5, b. 3381, l. 346.

⁷¹ Ten pat, b. 3381, l. 346.

⁷³ Valstybinės Saugumo policijos Klaipėdos apygardos viršininko raštas Klaipėdos krašto gubernatoriui // LCVA, f. 383, ap. 7, b. 2054, l. 35.

⁷⁴ *Žostautaitė P. Min. veik.*, p. 283.

türferbandas turėjo daryti tą patį, ką darė Vokietijos nacistinė partija⁷⁵. Visoms vokiečių sporto draugijoms įstojus į Kultürferbandą, E. Noimanas tapo ne tik Klaipėdos krašto fiureriu, bet ir sporto vadu. Jis nustatė naujas KKSS veiklos gaires: „Į lietuvių KKR ji neįeis, bet galės keistis tik nuomonėmis“⁷⁶. Tai reiškė, kad KKSS pozicija KKR atžvilgiu lieka ta pati. E. Noimanas perėmė KKSS vado pareigas. Jo valdyboje buvo numatyta sutelkti visą vokiečių sporto jaunomenę. Vadovaujant E. Noimanui, KKSS veikla įgavo aiškių nacistinių bruožų. 1939 m. sausio 30 d. įvykusi naujo KKSS pastato pašventinimo ceremonija virto uniformuotų nacistų demonstracija. VSD pranešė, kad „demonstracijoje dalyvavo apie 1350 uniformuotų asmenų, o iš viso ten dalyvavo apie 4000 organizuotų žmonių“⁷⁷. Įtampa tarptautinėje arenoje ir didėjanti Vokietijos grėsmė koregavo Lietuvos institucijų sprendimus, susijusius su Klaipėdos kraštu. Ilgus metus trukusios vokiečių KKSS ir KKR varžybos dėl vadovavimo sportiniam gyvenimui Klaipėdos krašte baigėsi vokiečių naudai.

Išvados

1. Klaipėdos krašto vokiečių sporto organizacijos turėjo pakankamai stiprų potencialą, gerą materialinę bazę, daug aktyviai sportuojančių žmonių. Deja, sporto organizacijų politinis nusistatymas trukdė visas jėgas skirti geresniems rezultatams siekti ir aktyviai dalyvauti Lietuvos pirmenybėse bei tarptautinėse varžybose. Dalis sporto klubų narių laiko ir energijos buvo švaistoma visiškai su sportu nesusijusioms politinėms akcijoms ir susirinkimams, kuriuose buvo aiškinama nacionalsocialistinė ideologija, vyko karinės pratybos.

⁷⁵ Žostautaitė P. Min. veik., p. 284.

⁷⁶ 1938 m. lapkričio 15 d. „Preussische Zeitung“ pranešimas // LCVA, f. 378, ap. 7, b. 1878, l. 221.

⁷⁷ 1939 m. vasario mėn. VSD biuletėnis // LCVA, f. 378, ap. 10, b. 186, l. 95.

2. 1933 m. įvyko aiškus sporto draugijų veiklos ir visos Klaipėdos krašto vokiečių visuomenės posūkis nacionalsocializmo link. Sportuojantys jaunuoliai stojo į nacistines organizacijas, smogikų būrius, dalyvavo karinėse pratybose, vyko į Vokietiją mokytis nacistų vadų kursuose. Politinį sporto nusistatymą nulėmė įtakingiausių sporto klubų „Žaidimų klubo“ bei Klaipėdos krašto sporto sąjungos vadų politiniai įsitikinimai, jų parama nacistinėms organizacijoms. Nuo 1934 m., uždarius nacistines partijas, o jų narius nuteisus Kauno kariuomenės teisme (Noimano, Zaso ir kitų byloje), sporto organizacijos liko viena iš nedaugelio politinių veikėjų raiškos galimybių.

3. Vokiečių sporto draugijų vadai pirmenybę teikė Vokietijos politinių užsakymų vykdymui, o sportas tebuvo priedanga. Tai ypač išryškėjo KKSS diskvalifikacijos metais (1934–1938 m.). Vokiečių sporto vadams mažai rūpėjo, kad sportininkai negali dalyvauti tarptautinėse varžybose. Kur kas svarbiau jiems buvo „žaisti“ konfliktu su KKR ir teikti naujų „faktų“ Vokietijos spaudai apie Klaipėdos sportininkų „patiriamus suvaržymus“. Tai įrodė ir KKSS vadų grasinimai tiems vokiečių sportininkams, kurie dėl savo sportinės karjeros išdrįso pereiti į lietuvių klubus ir, įsteigę naują bokso klubą, savarankiškai įsiregistravo KKR.

4. Klaipėdos krašto autonominių įstaigų „karas“ su Lietuvos valdžios institucijomis persimetė ir į KKSS santykius su KKR. KKSS nenoras paklusti KKR rodo, kad Klaipėdos krašto vokiečiai stengėsi priešintis bet kokiems valdžios bandymams priversti juos laikytis Lietuvoje galiojančių įstatymų. KKR taikytos sankcijos vokiečių draugijoms (1931 m. futbolo „Žaidimų klubo“ diskvalifikacija vieneriems metams, 1934–1938 m. trukusi diskvalifikacija ir „namų areštai“ KKSS draugijoms) nedavė lauktų rezultatų.

5. Vokiečių KKSS nenorą paklusti Lietuvoje sportą administruojančiam organui – KKR skatino finansinė bei politinė Vokietijos parama,

tarp vokiečių įsišaknijusios nacionalistinės nuotaikos ir siekis atplėšti Klaipėdos kraštą nuo Lietuvos.

SPORT AND POLICY. GERMAN SPORTS ORGANIZATIONS IN KLAIPĖDA REGION IN 1923–1939

Ingrida Jakubavičienė

Summary

Since 1920 national European countries made their efforts to support their national policy and it caused problems among national minorities and they started actions in order to keep their national identity. In Klaipėda region there were over 65 thousand Germans. There they had a number of sport clubs and cultural, political, religious organizations. In 1923 Klaipėda region was appended to Lithuania but Germans never abandoned their revanchist sentiments to return the region to Germany. Since 1933 as Hitler came into power in Germany, Germans in Klaipėda started nazi policy. The leaders of sports clubs were members of nazi organizations and they started military training in the clubs, some sportsmen became shock troops. The German sport organizations showed a clear political support for nationalsocializm and Hitler policy in Germany. In 1934 nazi organizations in Klaipėda were closed and their leaders were imprisoned for illegal work, so the Germans decided to continue nazi policy in legal organizations, such as sport clubs. German sport clubs in Klaipėda had a big number of members (in 1931 – 28 clubs with 2199 members, in 1936 – 52 clubs with 2907 members, in 1938 – 75 clubs and more than 3000 members) a lot of various sport clubs, good material basis and financial support from Germany. German sport clubs wanted to stay

apart of Lithuanian teams. German sportsmen competed only among their clubs or with clubs in Germany. The leaders of German sport organizations even refused to send German sportsmen to an international sport tournament to represent Lithuania. Such a behaviour caused some conflicts between German sport clubs and Lithuanian authorities. Every effort of Lithuanian Palace of Physical Culture (Kūno kultūros rūmai) to make German clubs observe Lithuanian laws was unsuccessful. Every time the resistance of German sport clubs grew stronger. At the end of the conflict with Lithuanian authorities in 1938 the German leading sport organization „Sportbund“ proclaimed its isolation from Lithuanian authorities. In general German sport clubs in Klaipėda region since 1930s ignored Lithuanian sport clubs, refused to play and compete with Jewish sport clubs and demonstrated chauvinism.

In Lithuania there were about 30 thousand Germans, they had only two sport clubs: „K.S.K. Kultus“ in Kaunas and „Sportverein“ in Kybartai. Both were loyal to Lithuanian authorities and participated in Lithuanian competitions. These clubs were quite in a long distance from Klaipėda region, they had a small number of members and received neither political nor financial support from Germany.

Įteikta 2006 03 31

Priimta spaudai 2006 06 22